

**ГІСТАРЫЧНАЯ СПАДЧЫНА ДРУКАРНІ КІЕВА-ПЯЧОРСКАЙ ЛАЎРЫ
(30–40-я г. XVII ст.)**

Барсук Алена Яўгеньеўна,

Мазырскі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя І. П. Шамякіна
(г. Мазыр, Беларусь)

Разглядаюцца творы рэлігійнага, палемічнага і гістарычнага зместу, выдадзеныя у друкарні Кіева-Пячорскай лаўры як прыклады традыцыйнага гістарыяпісання.

Менавіта на 30–40-я г. XVII ст. прыпадае дзейнасць найбольш вядомага кіеўскага праваслаўнага мітрапаліта Пятра Магілы (1633 – 1646) гг. Найбольш вядомыя творы, выдадзеныя пры падтрымцы ці непасрэдным удзеле Пятра Магілы ў Кіева-Пячорскай друкарні ў XVII ст., былі “Patericon” Сільвестра Косава 1635 г., “Ліфас” 1644 г. Яны працягвалі летапісную традыцыю (Кіеўскі пачатковы летапіс) радаводу кіеўскіх князёў ад біблейскага Яфета, сына Ноя. Найважнейшай падзеяй з’яўлялася хрышчэнне Русі князем Уладзімірам, у некаторых выпадках узгадваўся апостал Андрэй і княгіня Вольга, затым размова ішла пра талерантную канфесійную палітыку ў часы ВКЛ і дыскрымінацыю праваслаўных у Рэчы Паспалітай.

“Patericon, abo Zywoty svetych ojcow pieczarskich”, выдадзены ў 1635 г. Сільвестрам Косавым – гэта аўтарская перапрацоўка розных рэдакцый Кіева-Пячорскага патэрыка на польскай мове, што ўтрымлівала не толькі апаведы пра вядомых іканаў, святых старцаў Пячорскага манастыра (узнік у сярэдзіне XI ст.), але і гістарычныя звесткі пра хрышчэнне Русі (5 этапаў ад апостала Андрэя да кіеўскага князя Уладзіміра Святаслававіча), храналагічны пералік усіх кіеўскіх мітрапалітаў да Пятра Магілы. Польскамоўнае выданне Патэрыка з далучэннем гістарычных звестак са спасылкамі на вядомыя ў Еўропе аўтарытэты Баронія, Зонары, Гваньіні, Марціна Бельскага, Мацея Стрыйкоўскага, Яна Длугаша і інш. да агіяграфічных тэкстаў дазваляла не толькі азнаёміць шырокія колы Рэчы Паспалітай з гісторыяй Кіеўскай лаўры, але і вызначыць выключную ролю і значэнне святыні для ўсяго хрысціянскага свету. Выкарыстанне гістарычных крыніц у “Патэрыконе” павінна было засведчыць чытачам сапраўднасць жыццй пячорскіх святых і ўнікальнасць не толькі Кіева-Пячорскай лаўры, але і ўсёй “рэлігіі грэчаскай народу рускага.”

Так, з’яўленне хрысціянства ў славян Косаў звязваў з імем апостала Андрэя, які з Херсанеса па Дняпры ўзняўся да Вялікага Ноўгарада і Падзвіння. Наступныя спробы ажыццяўляліся братамі Мяфодзіем і Кірылам у 863 г., княгіняй Вольгай у 958 г., князем Уладзімірам Святаславічам ажыццяўлялася пятая спроба пашырэння хрысціянскай веры з Усходу, а не з Захаду, што сцвярджалі яго апаненты. Гістарычная інфармацыя ў выданні С. Косава размешчана ў якасці дадаткаў-каментарыяў да адпаведных жыццй старцаў. Так, пасля агіяграфічнага тэксту, прысвечанага св. Феадосію (заснавальніку Пячорскага манастыра, другая палова XI ст.) ёсць звесткі пра кіеўскіх князёў Яраславічаў, напады печанегаў і полаўцаў на ўсходнеславянскія землі. Агіяграфія святых, дзе выкладаюцца толькі подзвігі герояў апаведу, ператвараецца ў гістарычныя біяграфіі з дакладным сведчаннем сучаснікаў героя і гістарычным нарысам эпохі [1, с. 3-119].

У 1638 г. у лаўрскай друкарні выдаецца іншая вядомая кніга пра славу і чудатворнасць Кіева-Пячорскага манастыра на польскай мове. Гэта “Тератоургна lubo suda” Афанасія Кальнафойскага, таксама папличніка П. Магілы. Праца ўяўляла сабой гістарычны нарыс пра Кіеўскую лаўру ад старажытных часоў да сучаснасці.

Пад непасрэдным кіраўніцтвам Пятра Магілы Ісаем Трафімовічам-Казлоўскім, Ігнатам Аксеновічам-Старушычам, Іосіфам Канановічам-Гарбацкім быў складзены першы праваслаўны Катэхісіс – “Праваслаўнае вызнанне веры” (1639). Гэта быў самы дзейсны адказ на крытыку ў каталіцкай палеміцы. Пасля яго зацвярджэння не толькі духавенствам Кіеўскай мітраполіі, але і патрыярхамі Канстанцінопальскім, Александрыйскім, Антыяхійскім, Іерусалімскім праца атрымала сусветнае прызнанне і стала асновай веравучэння, была перакладзена на царкоўнаславянскую, румынскую, грэчаскую, польскую, лацінскую мовы і вытрымала на працягу XVII – XVIII стст. не менш 25 выданняў [2, с. 45].

Друкаваны Кіева-Пячорскі патэрык на царкоўнаславянскай мове, адаптаванай да разумення шырокімі коламі насельніцтва, ілюстраваны спецыяльна створанымі ўнікальнымі гравюрамі і планами кіеўскіх пячор, убачыў свет у 1661 г. Пачыналася выданне з прадмовы “Да чытата праваслаўнага супраць ганьбы святых Пячорскіх”, якая амаль поўнасцю цытуецца з польскамоўнага выдання “Patericon” 1635 г. Кніга ўтрымлівала змест, прадметны і імяны паказальнікі, дадатак (“Присяжание” – жыцця складальнікаў Патэрыка, “Сказание о чудеси бывшем в пещере в время пасхи и о мироточивых главах” [3, с. 15]. І. Трызна распавядаў пра жыццё пячорскіх старцаў у выглядзе перакладу старажытных тэкстаў і суадносіць іх з гістарычнымі падзеямі эпохі. Падобным чынам складаліся еўрапейскія творы такога кшталту, напрыклад трактат П. Скаргі аб жыцці святых 1577 г. Можна сцвярджаць, што выданні Косава і Трызны разлічваліся на вельмі шырокую аўдыторыю, не толькі на праваслаўнае насельніцтва, але і на адукаваныя колы Рэчы Паспалітай, знаёмыя з гістарыяграфічнай традыцыяй Еўропы.

“Ліфас (Літос), або камень” – палемічны твор напісаны ў адказ на твор К. Саковіча “Перспэктыва на польскай мове [4]. Аўтарства твора не ўстаноўлена, але даследчыкі сцвярджаюць, што найбольш верагодным з’яўляецца калектыўнае (пад агульным псеўданімам) аўтарства пад непасрэдным кіраўніцтвам П. Магілы і яго рэдакцыяй. Аб’ёмны трактат, які ўтрымлівае шмат сведчанняў, спасылак і даведак, напісаць за кароткі час (ад выдання “Перспэктывы” ў 1642 г. да друку “Ліфаса” ў 1644 г.) немагчыма [5, с. 73]. Аўтар (аўтары) тлумачаць ці адвяргаюць ўсе крытычныя заўвагі Саковіча, сцвярджаюць, што грэчаская і царкоўнаславянская мовы неабходны русінам у рэлігійных справах, што ў грамадскім і палітычным жыцці трэба валодаць не толькі польскай мовай, але і лацінай, якой карыстаюцца ў Кароне як другой роднай мовай, – калі толькі русін не жадае праславіцца невукам ці іншаземцам, які размаўляе праз перакладчыка [6, с. 375 – 377], растлумачваюць парадак выканання таінстваў, парадак набажэнстваў са спасылкамі на аўтарытэты айцоў Царквы Васіля Вялікага, Іаана Златавуста, Баронія, Фамы Аквінскага і інш.

Таким чынам, найбольш вядомыя выданні Кіеўска-Пячорскай лаўры “Патэрыкон” С. Косава, “Ліфас”, Кіева-Пячорскі патэрык і іншыя рэлігійныя і рэлігійна-палемічныя творы з’яўляюцца не толькі выдатнымі рэлігійнымі помнікамі, але і прыкладам традыцыйнага гістарыяпісання.

Літаратура

1. Patericon albo Żywoty śś. Oyców Pieczarskich... Sylwestra Kossowa. – W Kijowie w drukami Ś. Lawry Pieczarskiej Roku 1635 / Syl'vestr Kosov // Репр. вид. Harvard Library of Early Ukrainian Literature. – Volume IV. – Cambridge, Mass., 1987.

2. Хижняк, З. І. Маньківський В.К. Історія Києво-Могилянської академії / З. І. Хижняк, В. К. Маньківський. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2003. – 184 с.

3. Лабынцев Ю., Щавинская Л. «В лѣто... 1661» / Департамент культуры г. Москвы, Управ. культуры ЦАО г. Москвы, ГУК г. Москвы «Библиотека украинской литературы», Отд. ист. укр. книги. – М., 2011.

4. Eranophōsis abo perspectiwa, y obiasnienie błędow, herezyey, y zabobonow, w Grekoruskiej Cerkwi Disunitskiej tak w Artykułach Wiary, iako w Administrowaniu Sakramentów, y w inszych Obrzędach y Ceremoniach znajdujących się. Zebrana y napisana przez Wiel. X. Kassiana Sakowicza. [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://www.wbc.poznan.pl/>. – Дата доступу: 22.09.2020.

5. Голубев, С. Предисловие / С. Голубев // Лифос, полемическое произведение, вышедшее из Киево-печерской типографии в 1644 г. // Архив Юго-Западной России. – Киев : Тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1893. – Т. 9. Ч. 1. – С. 1 – 147.

6. Лифос, полемическое произведение, вышедшее из Киево-печерской типографии в 1644 г. // Архив Юго-Западной России. – Киев : Тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1893. – Т. 9. Ч. 1. – 599 с.